

Hrvatsko starinarsko društvo u Kninu. Knin-Split 1925. str. 20.

Već sedam godina nastoji uprava Hrvatskog starinarskog društva da obnovi funkcioniranje no s malo odziva kod vlade i publike. Još se uvijek nerazmjerno previše favorizira u budžetima tuđu arheologiju, a zapostavlja izravno Knin, ali i samo općinstvo ne haje, da se organizuje u članove i podružnice kninskoga starinarskog društva. Uprava društva na ustuk tomu izdala je u povodu jubilarne proslave tisuć-godišnjice hrvatskog kraljevstva jednu

107. Roma Victrix u Čitluku.

brošuru s informacijama i ilustracijama, da bi privukla pažnju i interesovanje svih hrvatskih i ostalih jugoslavjenskih društvenih slojeva.

Veoma su zanimljive reminiscencije o priznanjima, koje je za svoje intencije i za svoj stvarni rad u prijašnje vrijeme primao društveni predsjednik mnogozaslužni o. fra. Luj Marun sa svojim drugovima. To je negdašnji i sadašnji odziv vlastita naroda, spontan, nenapraljen od bilo čije asistencije, bez fraza i prazne pompe naručenih talambasa. Mnogi prvaci nauke zauzeše se u posljednje godine za preporod društva, dajući tim samomu radu društvene uprave prvoklasno priznanje i svjedočanstvo.

A među interesantnim izborom reprodukcija bogatoga slikovnog materijala u kninskom muzeju, dakako da je namjerice i alegorijski i u ovoj knjižici izabrana i priopćena jedna »plohorezba« iz Čitluka kod Sinja, gdje je bio rimski grad Colonia Claudia Aequum. Relief predstavlja Viktoriju (Pobjedu), i to je Roma Victrix (Pobjednički Rim), i maljušnog naopako vezanog Dalmatinca, a relief je bio uzidan nad glavnim gradskim vratima kao memento. S pravom i žalošću može kninsko društvo da ukaže na rječite svoje nedaće i zapostavljanje hrvatske arheologije, koja prima samo mrvice. Društvo se ponadalo, da će milenijsko oduševljenje naroda i za nj uroditi izvjesnom korišću, pa je apelovalo na simpatije novinstva i sadašnjih studentskih naraštaja. Posljednja slika predstavlja fasadu sadašnje muzejske zgrade u Kninu (isp. u »Narodnoj Starini« II. sliku na str. 93.), koja je već ruševna, izložena pogibelji požara, no društvo je u neprilici da predusretne.

»Narodna Starina« misli prema svim dosadašnjim rezultatima, da problem kninskog muzeja treba konačno povezati sa problemom centralnog, specijalnog hrvatskog kulturno-historijskog muzeja u Zagrebu. Prema svemu se vidi, da drugog rješenja ne će biti, a za nauku od danas i ne može biti.

Jos. M-ć.

*

Dr. Viktor Novak, Franjo Rački u govorima i raspravama, Zagreb 1925., str. 262. — Franjo Rački, naš veliki istorik i uz Štrossmajera najveći ideolog jugoslovenstva, premalo je poznat našoj širokoj publici. Krivnja zbog toga leži u naukovnoj osnovi naših škola, gdje se uvrežilo rđavi i to vrlo rđavi običaj, da se učenicima kao velikani prikazuju samo pesnici, romansijeri i noveliste, a o drugim se narodnim velikanima prosto ne govori tako da naši mladići v' de najveće ljude često u prostim stihotvorcima, više puta čak ljudima ispod prosečnoga ili moralno nimalo pogodnima da se u njih omladina ugleda. Tako omladinac uči biografiju kojeg malog stihotvorca, zbog koje može čak i da opetuje razred, a ne uči one svetle biografije velikih naučnika, velikih tehničara, izumitelja i portretista. A nema sumnje da su upravo ovi, a ne samo pesnici, živeli životom dostojnim nasledovanja.

Tako je i Rački kao i mnogi drugi bio osuđen, da ga mlađe generacije zaborave, da ne upoznađu njegovog velikog rada, nasto-

janja i pregnuća na naučnom političkom i kulturnom polju. On je radio, mnogo uspeo da postigne, i onda — bio skoro zaboravljen.

Dužan sam da istaknem da je velika zasluga Viktora Novaka, koji je našao načina da populariše Račkoga i njegove ideje, na način najzgodniji, kako se to može učiniti. On je — kao što je nedavno Dr. Milan Prelog prikazao Štrossmajera (Dr. Milan Prelog, prof. univ., Strossmayerova čitanka, Zagreb 1924., Narodna Knjižnica, sv. 100) prikazao sada Račkoga u izvatcima iz njegovih govora, članaka, pisama, rasprava i knjiga. Na taj način prikazan, izlazi pred čitaoca Rački u punom svetlu, onakav, kakova treba da ga naš narod poznaje.

Sa mnogo ukusa, a s punim poznavanjem Račkovih dela izneo je Viktor Novak ono karakteristično iz njih, što je dovoljno da nam prikaže tog našeg velikana: kao najvećeg ideologa jugoslovenstva, kao potpuno izradenog karaktera, kao naučnika, koji ne odstupajući nikad od najčišće nauke znade da tu nauku primeni izgradnji svojih visokih ideala. Tim izvadcima dodao je Viktor Novak kratku, ali sočnu studiju o Račkome.

Prvi je članak »Životni program Račkoga u čuvenim člancima »Jugoslovenstvo«. Treba samo citirati prve reči tih članaka, koji su izašli u »Pozoru« 1860 god., u br. 27, 28 i 29, da se vidi Račkovo naziranje. »Ovim čarobnim imenom (Jugosloven), — pisao je Rački, — kao što se prije nekoliko godina Prstvom, ushititi i uznest će se mnogi Hrvat. On će na prvi mah pomisliti na tu veliku granu naroda Slovjenskoga, — ili bolje plemena slovjenskoga, jer se dosad Slovjentstvo nikad ne pokaza u povijesti kao jedan narod, koji živi u lijepim i prostranim zemljama među Jadranskim i Crnim morem, od Soče do Marice«.

Koliko li se od ideja što ih je Rački u tim člancima izneo već dosad provelo! Neke će se postepene provesti i Račkova će želja biti ispunjena.

Drugi je članak u zbirci »Račkove jugoslovenske ideje u njegovom saborskom govoru od 22. VI. 1861.« Samo jednu rečenicu ćemo iz njih ovdje navesti. »Naš ugovor (s Magjarima) — rekao je Rački — ima se navlaš na to obazrieti, da smo Jugosloveni, da nam je bolja budućnost samo u Jugoslovenstvu«.

Račkovo shvaćanje narodnog jedinstva lepo se vidi iz trećeg članka »Rački objašnjava zašto nije došlo među južnim Slovenima do zajedinstva, napose u XI. stoljeću«, a onda opet u sledećem članku u Račkovo besjedi na svečanoj sjednici Jug. Akademije od 25. VI. 1876. Tu on državu Nemanjića naziva istočna polovica našega dvoimenoga naroda.

Članak »Račkovi pogledi na duševnu zajednicu južnih Slovena kroz prizmu događaja na Balkanu sedamdesetih godina, i o zadatku zapada prema istoku« pokazuje Račkoga kao čistog Jugoslovena.

Još ćemo spomenuti članak »Kako Rački kao katolik gleda na pravoslavne Srbe pod Turcima i kave savjete daje katolicima«. »Jugosloveni — kaže tu Rački — prenuvši se iz dugoga sna čute čarobnu moć ovoga novoga kretala u stroju evropskih država (narodnosti), oni napokon oćutiše solidarnost interesa u svakom pokretu, koji se tiče njihove budućnosti. Svaki top, ispaljen u Beogradu, Sarajevu ili Cetinju, na Drini, Bosni ili Moravi odziva se kod Jadranskoga mora, na Vardaru, Marici, Savi i Kupi i Dravi«.

U članku »Rački o Hrvatima i Srbima u istočnom pitanju«, koji je izvadak iz Račkova članka u »Pozoru« od 18. IX. 1862, nalaze se i ove značajne reči Račkoga: »Kao Hrvat korist naroda hrvatskoga ne razdvajam od koristi naroda srpskoga, jer sam uvjeren, da što je jednomu korisno drugome ne može biti na štetu«.

Za članak »Rački o Hrvatima i Srbima kao jednom narodu sa dva imena« upotrebio je Viktor Novak pismo Račkoga St. Novakoviću od 17. III. 1877. god., članak Račkov u »Pozoru« od 18. IX. 1862. g. Račkove »Odlomci iz državnog prava hrvatskoga za narodne dinastije i njegov članak u »Pozoru« od 12. VI. 1861. g. »Ja smatram — kaže o tom Rački — Hrvate i Srbe za dva plemena jednog istog naroda razdvojene samo povješću«.

Na taj način u devedeset članaka mogao je Viktor Novak da nam samim Račkim Račkoga prikaže. On je u punoj meri uspeo. To što je više puta opetovano iste Račkove reči, a u raznim člancima dobro je, jer je svaki članak posebna celina i na taj je način omogućeno čitaocu, da se o izvesnom naziranju Račkoga uputi iz pojedinog članka a da ne čita cele knjige.

Knjiga će dobro doći svakome, od učenika osnovne škole do nastavnika istorije, jer su u njoj štampani izvatici iz članaka koji su široj publici, koja žive daleko od velikih biblioteka, teško pristupačni. Ima tu izvadaka iz Račkovih članaka, govora i rasprava, koji su štampani bili u »Narodnim Novinama« još 1859. god. ili »Pozoru« 1860., 1861., 1862., 1884., pa u »Radovima« Jug. Akademije od 1867., dalje, u sisačkom »Zaštočniku« iz 1870., u »Obzoru« 1881., u »Vijencu« 1877. g. i dr. To su kako spomenusmo knjige i listovi, do kojih je teško doći. Zbog toga će ova zbirka odlomaka iz Rač-

kovih djela, članaka, i govora, dobro doći svakome, ko hoće da o Račkovom naziranju nešto dozna, a u prvom redu omladini da se na Račkovim idejama ogreje.

Dr. Grga Novak.

*

Zbirka jugoslavenskih ornamenta. I. Svezak. Izdanje Etnografskog Muzeja u Zagrebu: 1925.

Mnogi stranci, koji su prolazili kroz našu zemlju, i imali prilike da dođu u dodir sa našim narodom, primetili su da se kod nas nalazi neiscrпно blago. Ono se vidi, pored ostaloga, i u našoj narodnoj tekstilnoj radnosti. Bogati smo i obilujemo raznovrsnim uzorcima vezanih košulja, marama, peškira, učkura, čaršava, divno izatkanih pregača, ćilimaca, ćilimaca, torbi, bisaga, pletenih i vezanih čarapa, tkanica, razliĉnih vezanih haljetaka kako muških tako i ženskih, raznog drvoreza i t. d. Stranci su kupovali naše narodne uzorke i odnosili ih u svoje domovine, ne samo kao uspomenu, već su ih neki korisno primenjivali u modernoj tekstilnoj industriji. Na žalost takvi uzorci nisu svetu prikazivani kao jugoslovenski, već kao orijentalški, turski ili kao moderni motivi industrijalaca. Velika Francuska litografska radnica Th. De Dillmont u Mühlhausenu (Elsas-Francuska) prikuplja ornamente iz razliĉnih država, koje u sveskama, lepo uređenim i umetniĉki kolorisanim prodaje. Sveske su štampane sa malim tekstom u razliĉnim jezicima. Tako je izrađena i jedna sveska jugoslovenskih ornamenta, a za njenu izradu služilo se uzorcima Etnografskog muzeja u Beogradu.

Sad je uprava Etnografskog muzeja u Zagrebu (u nakladi »Naklade školskih knjiga i tiskanica« u Zagrebu) dala tu nedavno 1. svezak »Zbirke jugoslavenskih ornamenta«. Svezak sadrži 4 table kvartformata sa 15 raznih kolorisanih uzoraka i to: Peĉa iz okolice Siska, Hercegovaĉkih marama, Vezovi sa ženskih košulja iz okolice Banjaluke i Bitolja. Tehniĉka izrada je ovoj svesci pohvalna a izbor motiva odliĉan i veran svojim originalima. Urednik ove edicije je muzejski upravnik g. Vladimir Tkalĉić. Radi upoznavanja stranog sveta prikazanim uzorcima tekst je opisan sem na hrvatsko-srpskom još i na francuskom, engleskom, nemaĉkom i italijanskom jeziku. Objavljivanje ovakvih publikacija za pohvalu je, i korisne su, jer se samo na taj naĉin mogu stranci upoznati sa našim jugoslavenskim uzorcima. Na taj naĉin neće više biti zablude, da se jugoslavenskih ornamenti prikazuju svetu kao orijentalški, turski ili balkanski.

Nadležni će, bez sumnje, potpomoći muzeje i staviti im na raspoloženje dovoljno

materijalnih sredstava, kako bi se započeti rad oko publikacije jugoslavenskih ornamenta mogao produžiti, i pored tekstilnih uzoraka prikazivati i narodni drvorez, kompletna odela, nakit, i t. d.* Pregaocu i Bog pomaže.

Nikola Zega.

*

Monumenta diplomatica I. Isprave iz doba hrvatske narodne dinastije. Chartes de l'époque de la dynastie nationale croate. Priredio Josip Nagy. Izdao Odbor za izdavanje knjige Znameniti i Zaslužni Hrvati. Zagreb 1925. — Ovo nekoliko redaka, koje, na poziv uredništva »Narodne Starine«, namijenjujem prvom svesku svojih »Monumenta diplomatica«, nijesu nikakvo opravdanje o manjkavostima ovog mog rada, a još manje neka potpuna autokritika. Spomenut ću samo nekoje momente, koji su me potaknuli, da se latim posla oko izdanja naših isprava u faksimilima, momente, koji su mogli da nađu svoje mjesto i u predgovoru, kad bi taj predgovor bio opširniji, a koji će se možda spomenuti u zadnjem svesku, ako mi uspije, da izdam još jedno desetak ovakvih svezaka i da u zadnjem obradim potpuno našu ispravu sa gledišta paleografskog i diplomatskog i da istaknem sve one momente, koji su potrebni za pravilnu interpretaciju ove vrste pisanih spomenika.

Najprije dvije rijeĉi o samom naslovu. Zašto »Monumenta diplomatica« a ne »Monumenta palaeographica«? Odgovor na to dao sam, barem donekle, u jednom drugom svom radu, koji sada izlazi iz štampe, t. j. na str. 23. i 24. svog »Nacrta latinske paleografije« (Arhivalna biblioteka. Izdaje Ravnateljstvo kr. državnog arhiva u Zagrebu). Tu sam rekao: »Kako su naši radovi na polju paleografije tek u zametku, svaki napredak ove nauke treba da koraĉa u duhu internacionalne literature. Po mom mnijenju najprije bi trebalo, po primjeru spomenutog Delisleovog Cabinet des manuscrits izraditi što moguće taĉniji popis i opis rukopisa, koji se ĉuvaju u našim arhivima, knjižnicama i ostalim zavodima«. Ja smatram, da bi jedno izdanje ne samo diplomatskih nego i paleografskih spomenika uopće bilo još preuranjeno, jer

* Uredništvo »Narodne Starine« žali što ravnateljstvo Etnografskog Muzeja u Zagrebu nije ustupilo našem časopisu ni jedan kliše na reprodukciju a željeli smo, da se ĉitatelji »Narodne Starine« zorno uvjere o znaĉajnosti i ljepoti ovoga podhvata. Uprava muzeja nije naime vlasnica klišeja, nego Naklada školskih knjiga u Zagrebu!

danas nije lako stvoriti jedinstvenu sliku o pisanim spomenicima na slovenskom jugu i tačno odrediti, koji su spomenici po svojoj provenijenciji naši a koji tuđi. Sabirući materijal za drugu knjigu »Arhivalne biblioteke«, u kojoj bi se imao obraditi život latinskog pisma na južnoslovenskom području, uvjerio sam se, da treba svladati mnoge poteškoće. Ako budemo htjeli, da ih zaista svladamo, trebaće nam provesti u život neku barem donekle temeljitu organizaciju paleografsko-diplomatičkog rada, a to mislim ne će ići sve dotle, dok se ne započne s arhivalnom organizacijom u duhu moderne arhivistike.

S ispravama je nešto drukčije. Znamo, da se je njima već odavna poklonilo dosta pažnje i ako više sa historijskog nego sa diplomatičko-paleografskog stanovišta. Njima su se pozabavili već Ivan Lucius i Daniele Farlati. Njihova djela *De regno Dalmatiae et Croatiae* i *Illyricum sacrum* dala su prvu bazu, da se, od doba Ivana Kukuljevića-Sakcinskoga, mogla tako lijepo razviti naša moderna historijografija. Došao je neumorni Franjo Rački, da na uzoran način rasvijetli doba narodnih hrvatskih vladara i da izda isprave u svojim *Documenta historiae chroatae periodum antiquam illustrantia* (1877.) u takovoj opremi, da zadovoljava još i danas diplomatičkim načelima. Došao je napokon i Smičiklasov *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, prirodan nastavak Račkijevih *Documenta*. Imamo na drugoj strani Kukuljevićeva *Acta croatica* i Miklošićeva *Monumenta serbica* (1858.), a da ne spominjem kasnija izdanja i dopunjeke na području isprava, pisanih glagolskim i ćirilskim pismom. Može se dakle lako stvoriti pregled naših isprava i dati jednu zbirku faksimila, koja će pomoći i upotrebi spomenutih velikih djela.

Kao zadnji moment, koji me je primaknuo ispravama napokon je moje zvanje arhivalnog činovnika. Rad u tuđim arhivima uputio me je na to, kako treba ne samo čuvati i restaurirati isprave nego i izdavati i na što treba naročito paziti, kad se izdavaju faksimili. Ovi ne smiju da u neku ruku potisnu u pozadinu velike zbirke, nego da pomognu njihovoj upotrebi, naročito u onim slučajevima, kad u diplomatičkim zbornicima nema priloga u faksimilima. Kod ovakvog se posla ne smije zaboraviti na pravu bit savremene diplomatike. Mjesto da o tome poduže razlažem spomenut ću samo jednu rečenicu iz knjige *Allgemeine Urkundenlehre für Deutschland und Italien* od dra. Riharda

Heubergera (A. Meister, *Grundriss der Geschichtswissenschaft* I/2a, 1921, str. 4.): »Heute stehen nicht nur die Fragen nach der Echtheit, wie in den Tagen Mabillons, und jene nach der Entstehung der Urkunden, wie zur Zeit Sickels und Fickers, im Vordergrund, sondern die Forschung gilt der Gesamtentwicklung des Urkundenwesens im Rahmen von Erdräumen und Zeitaltern, dem Verhältnis von Form und Inhalt der Urkunden und all den reichen Beziehungen derselben zu Recht, Schrifttum, zum geistigen und materiellen Leben ihrer Zeit«. Sva su naša ranija izdanja isprava namijenjena u prvom redu historijskim potrebama; sad dolazi i vrijeme, kad treba uvažiti i pravne i filološke i uopće kulturne. Izdanje isprava u faksimilima s izričito diplomatičkog stanovišta moći će barem donekle da tome posluži.

Mislim, da ne trebam poblize razlagati, zašto se prvi svezak mojih *Monumenta diplomatica* podudara s prvom razdobljem hrvatske povijesti. Na jednoj je strani jubilara godina 1925., koja u nama pobuđuje želju da nešto poblize zavirimo u strukturu onih isprava, na kojima se temelje mnogi, kadšto i važni, historijski problemi. Na drugoj je pak to, što se malo poslije godine 1102., okolo polovice XII. stoljeća, završuje razdoblje dalmatinsko-hrvatske isprave, da onda nadodu drugi tipovi zakruženog oblika. U ovo najstarije doba ima kud i kamo više fluktuacije nego kasnije. Tu su veoma važne pojave — spomenimo samo tragove rimske isprave na našem području — koje mogu da ispune i jedno poglavlje općenite diplomatike. Danas, kad su se barem donekle uzdržali temelji nazorima o rimskoj i germanskoj ispravi, kad i grčko-rimska isprava dolazi do svoje riječi, kad u općenitu diplomatiku ulazi i bizantinska, otvara se put i rimsko-slovenskoj i bizantinsko-slovenskoj. To je u glavnome razlog da sam svoje izdanje udesio tako, da bude pristupačno i internacionalnoj nauci, pa uvod ili bolje općenit pregled razvoja dalmatinsko-hrvatske isprave napisao ne samo na hrvatskom nego i na francuskom jeziku, i na svakoj tablici označio broj, pod kojim se dotična isprava nalazi u Račkovom izdanju, gdje ima vrlo dragocjenih opazaka. Mislim, da nije imalo smisla prenašati ove opaske i u izdanje faksimila, koje će ga svatko najbolje upotrebljavati paralelno s Račkijevim.

U prvom se svesku nalaze skoro sve isprave, koje potječu iz doba hrvatske narodne dinastije, a sačuvane su u takovoj opremi, da je ta njihova oprema ili originalna ili da je barem originalnoj vrlo blizu. Među njima su sa diplomatičkog gledišta

najzanimljivije isprave izdane u korist samostana sv. Krševana u Zadru. Kopijalna knjiga ovog samostana je jedan od najdragocjenijih diplomatsko-paleografskih spomenika našeg područja. Isprave, koje se nalaze i u ovoj kopijalnoj knjizi i u samostalnim pisanim sastavcima mogu da budu ili prve izradbe isprava, koje su kasnije, u boljoj opremi, ušle u spomenutu kopijalnu knjigu, ili prepisi samostalnih komada ili čak prepisi iz kopijalne knjige. To se vidi po ispravama na tab. IX. i XVI. Izdanje ove kopijalne knjige u faksimilima bilo bi vrlo potrebno; samo je pitanje, hoće li se moći izraditi, kad se pronose glasovi, da je ona nestala.

Hrvatski prevod isprava izrađen je po naročitoj želji izdavača, koji hoće da knjiga bude pristupačna svima onima, kojima je stalo do naših starih pisanih spomenika. Za mene je to bio vrlo nezahvalan posao, jer prevodi, uopće, rijetko kada koga zadovoljavaju, a prevodi isprava skoro nikada. Oni, koji budu ispravljali moj prevod, dat će koji prilog našoj diplomatskoj terminologiji, a mislim, da sam i ja tome doprinio po koje zrnice.

Misao, da se latim posla oko ovakovog izdanja, sazrela je u meni u proljeću god. 1914. Ljeti te godine pošao sam najprije na mjesec dana u Veneciju, gdje sam proučavao mletačke isprave. U Zadru sam imao u rukama svaki komad, koji se javlja u ovom svesku, ali fotografije nijesam odmah dao izraditi. Nedavno mi je kod tog posla pomogao čuvar zadarskog arheološkog muzeja g. Josip Bersa, kome za tu pomoć dugujem veliku hvalu. On je dao izraditi negative, koje su sada vlasništvo kr. državnog arhiva u Zagrebu. Ravnateljstvo ovog ureda dozvolilo mi je, da se njima poslužim za ovo izdanje i stavilo na raspolaganje svoje isprave.

Ovoliko smatram da sam imao ja da rečem, a drugo prepuštam stručnoj kritici, koja zna kako treba prosuđivati ovakova izdanja.

J. Nagy.

*

Stari i novi Zagreb. Historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu.

Pod tim natpisom izdaju »Braća hrvatskoga zmaja«, kao sv. XXXIX. svoje »Biblioteke«, a pod uredništvom Emilija Laszowskoga, djelo, kojim i oni prinose kamačak u spomen proslave tisuć-godišnjice hrvatskoga kraljevstva. Imade (čitamo u »Pristupu«) mnogo radnja o Zagrebu, koje su zasebno tiskane, no mnogo i mnogo toga razasuto je po različnim listovima i

novinama, pa je štošta gotovo nepristupačno, a mnogo je i zaboravljeno. Da se saaberu ta »disiecta membra«, izdavači su odlučili rastepene članke skupiti, popuniti i uz mnoge nove na svijetlo izdati, nastojeći da i veće znanstvene radove u izvaćima u tom djelu populariziraju. Namjena je djela dakle popularna, ali uredništvo ističe, da su članci ipak kritički napisani uz naznaku vrelâ, tako da će ovo djelo biti riznica za takav rad.

Djelo je određeno da izide u više svezaka. Pojedini svesci izdavaju se u snopićima od po dva arka u obliku 8°. Deset snopića (dvadeset araka) sačinjavaju jedan svezak. Dosad je izišlo pet snopića prvoga sveska. Kako je prirodno, djelo je ukrašeno i mnogim slikama.

Iz obilatoga i vrlo raznovrsnoga sadržaja dosad izišlih snopića, iznosimo ove neke oveće radnje:

»Plemićeva kuća u Zagrebu.« Nekrolog porušenoj kući na Dolcu br. 2. (str. 22.—32.) Napisao E. Laszowski. Članak objašnjava pet slika. Pisac, razloživši historijat kuće, gorko se tuži, da je i taj vrlo zanimljivi spomenik staroga Zagreba, usprkos velikom otporu prijatelja starine, morao biti žrtvovan »regulaciji« grada. Slike su dobro uspjele.

»Opatice sv. Klare ili Klarise u Zagrebu« (1646.—1782.). Str. 61.—65. Vrlo zanimljiv članak Vjekoslava Klaića o tom našem ženskom redu, u koji su od veće česti ulazile kćeri naših najodličnijih aristokratskih porodica, no koji je ipak vrlo brižno čuvao i gajio hrvatski govor u svome samostanu.

Zanimljiv je i jedan stariji, no sad već zaboravljeni članak Đure Deželića pod natpisom »Uspomene na Ivana Tkalčića i Novu Ves« (str. 75.—90.), koji uskršava uspomenu na karakterističnu ličnost našega vrijednoga »zagrebačkog« historika.

Lijepim je slikama popraćen članci »Umjetnik Franjo Robba i njegova djela u crkvi sv. Katarine u Zagrebu« (str. 90.—93.) — izvadak iz jedne radnje Hoffilerove štampane u »Vjesniku hrv. arheol. društva« (XIV.). Oveći su članci još: »Sjedinjenje zagrebačkih hrvatskih kulturnih društava g. 1848.—1853.« (str. 141.—150.), koji valjda također potječe iz pera urednikova, pa članak o »Postanku Jugoslavenske akademije u Zagrebu« (str. 129.—136.) od dra. Rudolfa Horvata. Manjih članaka ima sva sila, tako da ih ne možemo sve ovdje napomenuti. Pisci su, pored već pomenutih: dr. Josip Nagy, dr. Ivan Bojničić, dr. Velimir Deželić, Antonija Kassowitz Cvijić, dr. Antun Goglia i Ivan Kukuljević, ali najviše članaka ima od marljivoga urednika. Nema sumnje, da

će lektira tih članaka svakom ljubitelju Zagreba biti vrlo ugodna, no i historik će rado posezati za tom knjigom »Braće.« Ako bismo išemu prigovorili, prigovorili bismo tome, da članci nijesu nekim stalnim radom (najbolji bi valjda bio kronološki) poredani. Ili je možda navlaš odabran takav nesustavni poredaj?

VI. D.

*

Saznajemo iz dnevnice štampe u bezbroj prikaza i recenzija, da su povodom milenijske proslave hrvatskoga kraljevstva izišla

aktualna izdanja kao: Ferdo Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara; zatim: Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925.—1925., nadalje mapa crteža s historijskim uvodom: Vladimir Kirin, Stari Zagreb. »Narodna Starina«, momentano jedini naš stručni časopis, bio bi se po svom programu i dužnosti osvrnuo na ova djela, da su uredništvu bila na raspoloženju sredstva za naredžbu, jer auktori, urednici i nakladnici ne poslaše nam kao stručnom listu ni jedan primjerak na prikaz, koji zasad izostaje.

BILJEŠKE

* Ministar prosvjete g. Stjepan Radić zainteresovao se prema referatu g. dra. Nikole Andrića, pomoćnika ministra prosvjete, za ovaj milenijski broj »Narodne Starine« pomagavši je materijalno, te je ovako posebni, zagrebački broj »Narodne Starine« (kao 10. sv. časopisa) moglo uredništvo izdati povodom kulturno-historijske izložbe grada Zagreba na poziv njezina odbora, a naročito nastojanjem generalnog tajnika g. Ljube Babića. Odziv gradonačelnika Zagreba g. arch. Heinzela bio je također pozitivan. U njeđa i u drugih predstavnika grada Zagreba bilo je najpripravnije susretljivosti za materijalnu pripomoć ovom izdanju, te je ovaj almanah prošlosti hrvatske metropole u dane milenijske proslave a povodom kulturno-historijske izložbe i sam po sebi vidan spomenik ne samo pukoga patrijotskog pijeteta, nego istančane i pročišćene kulture naših sadašnjih naraštaja, kako će to za kontinuitet historije ocijeniti i sama budućnost.

* Tajnik kr. državnog arhiva u Zagrebu, g. dr. Josip Nađy napisao je u »Obzoru« (LXVI, 244) članak pod naslovom: »Tisuć-godišnjica hrvatskoga kraljevstva i naši arhivi«. Prenašamo ovaj članak u cijelosti, da se u našim stručnim krugovima započne stvarna diskusija o tom problemu t. j. da se sada poslije općenitog izlaganja piščeva iznesu pravi uzroci zastoju, prave zapreke, ne samo u dotiranju sa strane vlada, već da se istaknu i razlozi zbog kojih je danas, prema potrebi, nemoguće potpuno eksploatirati domaće arhive u naučne svrhe i nečinovnicima — naučnim radnicima, i zašto u sveučilišnim centrima arhivi ne kolaboriraju s univerzitetima...

»Jedan tako važan politički momenat, kakav je preobraženje Hrvatske Kneževine

u Kraljevinu, treba da odjekne ne samo u granicama onog naroda i one zemlje, gdje se to dogodilo, nego da bude i događajem od internacionalnog značenja. Kad mi dan danas slavimo hiljadu-godišnjicu postanka Hrvatskog Kraljevstva, treba da toj proslavi damo barem donekle neka obilježja, koja će odjeknuti i preko granica našeg naroda i naše države. Nekad su neki i domaći i tuđi historičari rado isticali, da je Hrvatska Kneževina bila prva, koja se na tlu habsburške monarhije pretvorila u Kraljevinu. Do tog habsburškog tla, budimo iskreni, nije nam — osim nekih iznimaka — nikada bilo mnogo stalo, a danas nije ni najmanje. Ali danas treba da nam bude stalo do toga, da naša proslava ne ostane nezapažena ni u internacionalnom životu. Sjetimo se samo milenijske proslave u Mađarskoj. Koliko se tada pisalo knjiga, brošura i članaka po novinama i časopisima skoro čitavog svijeta o Mađarima, ugarskoj zemlji, državi, povijesti, književnosti, kulturi itd. — Mnogo je toga niklo s proslavom i s njom i nestalo. Ali je koješta zadržalo svoje značenje sve do danas i postalo u neku ruku internacionalnim dobrom. Takva šta treba svakako da i mi damo. Ja ću se evo poslužiti ovom zgodom, da rečem par riječi u korist onoga, što je meni najbliže, naime naših arhiva.

Kad se je jednom u engleskom parlamentu vodila debata o nekim administrativnim pitanjima, našao se jedan zastupnik, koji je rekao, da se kod rješavanja administrativnih pitanja, ne smije preći preko arhiva, jer da su oni pitanje od eminentnog upravnog i kulturnog značenja. Arhivi su u svakoj državi nešto, što stoji u vrlo uskoj vezi s njom i sa životom naroda. Oni se ne mogu izjednačiti ni s muzejima, ni